

Ekonomске slobode u Bosni i Hercegovini u 2005. godini

(komparacija sa državama Jugoistočne evrope)

SADRŽAJ

1. ŠTA SU EKONOMSKE SLOBODE	1
2. METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA STEPENA EKONOMSKIH SLOBODA	1
3. BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2005. GODINA.....	3
3.1. TRGOVINSKA POLITIKA.....	4
3.2. JAVNA OPTEREĆENJA VLADE.....	4
3.3. VLADINA INTERVENCIJA U EKONOMIJI	5
3.4. MONETARNA POLITIKA	5
3.5. TOKOVI KAPITALA I STRANE INVESTICIJE.....	5
3.6. BANKARSTVO I FINANSIJE	5
3.7. PLAĆE I CIJENE	6
3.8. PRAVA VLASNIŠTVA	6
3.9. ZAKONODAVSTVO.....	6
3.10. NEFORMALNO TRŽIŠTE.....	6
4. BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE.....	7
5. ANALIZA KONKURENTNOSTI BiH U ODNOSU NA ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE	9
6. INSTUTICIONALNO OKRUŽENJE KONKURENTNE SPOSOBNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE	12
7. UMJESTO ZAKLJUČKA.....	15
8. IZVORI PODATAKA	16

EKONOMSKE SLOBODE U BOSNI I HERCEGOVINI U 2005. GODINI¹

1. ŠTA SU EKONOMSKE SLOBODE

Ekonomske slobode se definišu kao odsustvo pritiska ili ograničenja koje vlade (Vijeće ministara, vlade entiteta i vlade kantona) nameću na ekonomski sistem, a posebno na proizvodnju, promet i potrošnju roba ili usluga u obimu većem od onog koji je potreban da se zaštiti sam ekonomski sistem.

Međutim, minimalni pritisak je neophodan i građanima i zajednici da bi se mogli braniti, promovisati razvoj civilnog društva i ekonomski rast.

Indeks ekonomske slobode je pažljiva teoretska analiza faktora koji najviše utiču na institucionalno okruženje ekonomskog razvoja. Iako postoje mnoge teorije o porijeklu i uzrocima ekonomskog razvoja, nalazi ove studije su jasni: **zemlje sa visokom ekonomskom slobodom imaju višu stopu ekonomskog rasta i znatno su prosperitnije od zemalja sa nižom ekonomskom slobodom.**

2. METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA STEPENA EKONOMSKIH SLOBODA

Od 1995. godine utvrđen je okvirni metod kroz četiri dijela, i to: pojmovi u području ekonomskih sloboda, istraživačko-analitički okvir, izvori podataka i način prezentacije. Od tada pa do danas taj metodološki okvir znatno je poboljšán, prvenstveno u dijelu istraživačkih i analitičkih postupaka, i znatno proširuje izvore podataka.

¹THE HERITAGE FOUNDATION AND THE WALL STREET JOURNAL: "2005 INDEX OF ECONOMIC FREEDOM" decembar 2004, a potpisuju ga: Marc A. Miles, Ph.D., Edwin J. Feulner, Jr., Mary Anastasia O'Grady, i Ana I. Eiras

Za mjerenje ekonomske slobode i stepena te slobode u svakoj zemlji, autori Indeksa su ispitali 50 nezavisnih ekonomskih varijabli. Te varijable svrstane su u deset kategorija, ili faktora ekonomske slobode:

- ❖ Trgovinska politika,
- ❖ Fiskalne obaveze prema vladi,
- ❖ Intervencija vlade u ekonomiji,
- ❖ Monetarna politika,
- ❖ Tokovi kapitala i stranih investicija,
- ❖ Bankarstvo i finansije,
- ❖ Plate i cijene,
- ❖ Vlasnička prava,
- ❖ Propisi,
- ❖ Crno tržište.

Ovaj pristup je najkorektniji i najbolje odgovara svrsi Indeksa: da se dobije ocjena koja odražava institucionalno okruženje za ekonomsku aktivnost u svakoj zemlji. Indeks nije napravljen da bi se izmjerio samo proporcionalni doprinos jednog skupa statistički nezavisnih varijabli ekonomskom rastu. Autori indeksa identificiraju niz faktora koji, uzeti zajedno, određuju stepen ekonomske slobode u jednom društvu. To je institucionalno okruženje koje se na prvom mjestu smatra neophodnim za ekonomski rast.

Svaka zemlja dobila je ukupnu ocjenu koja se zasniva na prosjeku pojedinačnih ocjena svih deset faktora. Svaki faktor je ocijenjen prema skali koja je jedinstvena za taj faktor. Skala ima vrijednost od 1 do 5. Ocjena 1 označava institucionalnu ili niz odgovarajućih politika koje u najvećoj mjeri vode ka ekonomskoj slobodi, dok ocjena 5 označava skup politika koje u najmanjoj mjeri vode ka ekonomskoj slobodi. Osim toga, uz ocjenu za svaki faktor stoji i opis "bolje", "gore" ili "stabilno". Ovi opisi pokazuju da li je određeni faktor ekonomske slobode postao bolji, gori ili je ostao isti u odnosu na prošlogodišnje rezultate. Na kraju, ocjene svih faktora su sabrane i određena je prosječna vrijednost, odnosno ocjena koja je dodijeljena svakoj zemlji.

Četiri glavne kategorije ekonomske slobode su:

- ❖ **Slobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **1.95 ili manje;**
- ❖ **Uglavnom slobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **2.00 do 2.95;**
- ❖ **Uglavnom neslobodna** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **3.00 do 3.95**
- ❖ **Pod pritiskom** – zemlje sa prosječnom ukupnom ocjenom **4.00 i više.**

Autori su se trudili da obezbijede što je moguće veću transparentnost procesa ocjenjivanja ekonomske slobode svih zemalja. Objasnili su zašto je svaki od razmatranih faktora važan element ekonomske slobode, kako su nivoi ekonomske slobode ispitivani i ocjenjivani za svaki faktor i koji izvori podataka i informacija su korišteni za ove analize.

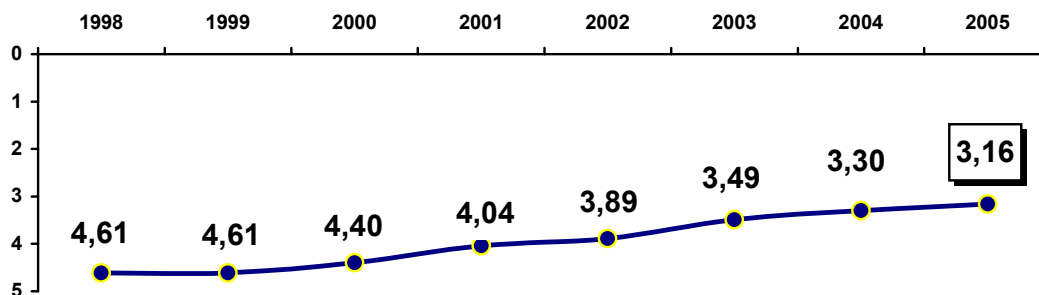
3. BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2005. GODINA

Stanovništvo:	4.112.000
Površina:	51.129 km²
GDP:	\$ 6.900 miliona
GDP stopa rasta:	3,9%
GDP po glavi stanovnika:	\$ 1.674
Izvoz:	\$ 1.800 miliona
Uvoz:	\$ 3.400 miliona
Mjesto:	84
Ocjena:	3.16
Kategorija:	uglavnom neslobodna

Index ekonomskih sloboda po oblastima za Bosnu i Hercegovinu:

RB	Oblasti	Ocjena
1.	Trgovinska politika	3.00
2.	Fiskalne obaveze prema vladi	2.60
3.	Intervencija vlade	2.50
4.	Monetarna politika	1.00
5.	Ino-investicije	4.00
6.	Bankarstvo i finansije	2.00
7.	Plate i cijene	3.00
8.	Vlasnička prava	5.00
9.	Propisi	5.00
10.	Neformalno tržište	3.50

Ocjene indeksa ekonomskih sloboda za Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1998 do 2005. godine kretale su se prema narednoj dinamici:

Uprkos milijardama pomoći od 1995. godine Bosni i Hercegovini je još uvijek neophodan ekonomski oporavak. Vladavina zakona praktično još uvijek ne postoji, prisutno je značajno miješanje politike u rad lokalnih sudova koji su nesposobni da riješe kompleksnije slučajeve kriminala. Nezaposlenost se još uvijek kreće između 35 i 40%. Izbori iz 2002. godine doveli su na vlast na državnom i entitetskom nivou dominantne tri nacionalne stranke sa malom vjerovatnoćom da će dovesti do političke stabilnosti zemlje. Većina starih političkih partija u sve tri etničke zajednice povezana je sa organizovanim kriminalom. Još uvijek je prisutna glomazna birokratija, skupe procedure registracije i restriktivni zakoni o radu. Ekonomija je uglavnom pod kontrolom političke elite koja se protivi reformama usmjerenim ka većoj otvorenosti, iako ima znakova neznatnog oporavka zahvaljujući povećanju međuentitetske trgovine. Pretjerana ovisnost Bosne i Hercegovine o međunarodnoj zajednici i izbjegavanje sređivanja vlastite političko-ekonomske situacije se bliži kraju, a MMF predviđa veliki pad međunarodne pomoći u narednim godinama.

Ukupna opterećenja vlade u Bosni i Hercegovini su za 0,1 poen lošija ove godine, ali je skor neformalnog tržišta za 1,5 poena bolji. Kao rezultat toga, ukupna ocjena za BiH ove godine je bolja za 0,14 poena.

3.1. TRGOVINSKA POLITIKA

Ocjena: 3 - Stabilno (umjereni nivo protekcionizma)

Svjetska banka izvještava da je prosječna tarifna stopa u Bosni i Hercegovini u 2001. godini bila 6,6%. Prema Economist Intelligence Unit-u i drugim izvorima, ne-tarife barijere poprimaju formu korupcije i neažurnost u procesu carinjenja.

3.2. JAVNA OPTEREĆENJA VLADE

Porez na prihod: 1 - Stabilno (veoma niska porezna stopa)

Korporativno oporezivanje: 4 - Stabilno (visoke porezne stope)

Promjena u Vladinim troškovima: 1.5 - Gore (visoko smanjenje)

Krajnja ocjena: 2.6 - Gore (umjereni trošak vlade)

Prema podacima Ambasade Bosne i Hercegovine u US, najviša poreska stopa na prihod je 5%. Najviša korporativna poreska stopa je 30%. Prema Evropskoj banci za obnovu i razvoj, vladini troškovi u raspodjeli GDP-a manji je u 2002. godini (od 3,1 procentnog poena na 55%), nego što su bili u 2001. godini (9,8 procentnih poena). U cjelini, ocjena vladinih poreskih opterećenja u Bosni i Hercegovini je za 0,1 poen gora ove godine.

3.3. VLADINA INTERVENCIJA U EKONOMIJI

Ocjena: 2.5 - Stabilno (umjereni nivo)

Prema podacima UN-a, vlada je u 2001. godini trošila 27,2% GDP-a (Ova cifra je revidirana u skladu sa onom koju je Međunarodni monetarni fond objavio u Indexu za 2004. godinu). Prema podacima Centralne banke BiH, Bosna i Hercegovina je u 2003. godini od preduzeća u državnom vlasništvu ostvarila 3,69% svojih ukupnih prihoda.

3.4. MONETARNA POLITIKA

Ocjena: 1 – Stabilno (veoma nizak nivo inflacije)

U periodu od 1995. do 2003. godine prosječna godišnja stopa inflacije u Bosni i Hercegovini iznosila je 0,60%.

3.5. TOKOVI KAPITALA I STRANE INVESTICIJE

Ocjena: 4 - Stabilno (visoke barijere)

Pitanje stranih ulaganja Vlada Bosne i Hercegovine proglasila državnim interesom, nastoji zaštititi investitore od promjena u zakonima koji regulišu strane investicije, a takodje i zaštititi strane investicije od eksproprijacije i nacionalizacije. Nadalje, nema ograničenja o vrstama poslovnih aktivnosti koje su predmet stranih ulaganja, izuzev naoružanja i javnih informacija u kojima je strana kontrola ograničena na 49%. Međutim, US-ov Odjel za trgovinu kaže da se «strani investitori i dalje suočavaju sa brojnim ozbiljnim preprekama, koje uključuju kompliciran zakonski i regulatomi okvir i netransparentne poslovne i sudske procedure.»

3.6. BANKARSTVO I FINANSIJE

Ocjena: 2 - Stabilno (nizak nivo restrikcija)

Bankarski sektor u Bosni i Hercegovini se poboljšava. Prema US-ovom Odjelu za trgovinu »Povećani zahtjevi za kapitalom, nezavisne bankarske regulatome agencije, konsolidacija manjih banaka, agencije za osiguranje depozita i ulazak nekoliko stranih banaka uticali su na porast povjerenja u bankarski sistem«.

Economist Intelligence Unit izvještava da je u 2003. godini 21 privatna banka držala 90%, a strane banke 65% ukupnog bankarskog kapitala. Nadalje, kaže se da je povećano povjerenje u banke uticalo i na smanjivanje kamatnih stopa na kratkoročne i dugoročne kredite na oko 10% u odnosu na 30% koliko su prosječno iznosile u 2000. godini.

3.7. PLAĆE I CIJENE

Ocjena: 3 - Stabilno (umjereni nivo intervencije)

«Mada tržišta uopšte određuju cijene», izvještava U.S. Trgovinski odjel, «određena dobra i usluge su još pod vladinom kontrolom (struja, gas, telekom usluge), jer ona ima mogućnost da utiče na politiku cijena kompanija pod svojom direktnom ili indirektnom kontrolom.» Vlada, takođe, nalaže minimalnu plaću.

3.8. PRAVA VLASNIŠTVA

Ocjena: 5 - Stabilno (veoma nizak nivo zaštite)

US-ov Odjel za trgovinu izvještava da «Pravni sistem Bosne i Hercegovine još uvijek ne pokriva trgovinske aktivnosti. Ne postoje trgovinski sudovi i nema efikasnog načina da se razriješe komercijalni sporovi. Zakon o ugovoru i pravu vlasništva u praksi se uglavnom ne primjenjuje. Uobičajeno je da sudije traže mito ili su pod uticajem javnih zvaničnika. Čak kada se donese pozitivna presuda, ona se često ne provede u praksi. Još jedna obeshrabrujuća činjenica je i to da tužioci moraju unaprijed platiti visok iznos poreza na građanske parnice».

3.9. ZAKONODAVSTVO

Ocjena: 5 - Stabilno (veoma visok nivo)

Poslovno okruženje u Bosni i Hercegovini karakteriše nedostatak transparentosti, a sam proces investiranja je mukotrpan i težak. Financial Times izvještava da od vlade nametnuta legislativa često guši tržište i da mnogi dobri zakoni postoje na papiru ali se u praksi ne primjenjuju konzistentno. US-ov Odjel za trgovinu navodi da «Započinjanje biznisa u Bosni može biti izuzetno opterećujući, težak i dugotrajan za investitore. U Federaciji BiH potrebno je čak 14 različitih administrativnih odobrenja i saglasnosti za registraciju... Mnoštvo državne, entitetske i opštinske administracije rezultira teškim birokratskim sistemom, kojem, uz to, nedostaje i transparentnost, što je sve u cjelini prilično problematično za investitore.»

3.10. NEFORMALNO TRŽIŠTE

Ocjena: 3.5 - Bolja (visok nivo aktivnosti)

Ocjena International Transparency za 2003. godinu za Bosnu i Hercegovinu je 3,3. To znači da je ocjena neformalnog tržišta od 3,5 ove godine bolja za 1,5 bod bolja nego prošle godine.

4. BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE

Bosna i Hercegovina u 2005. godini bilježi značajan pomak u ekonomskim slobodama tako da je sa 99. mjesta u 2003. godini došla na 84. mjesto sa ocjenom (3,16) u 2005. godini.

Od svih država Jugoistočne Evrope, Slovenija je najbolje plasirana i nalazi se na 45. mjestu sa ocjenom (2,64), Bugarska se nalazi na 52. mjestu (2,74), zatim slijede Grčka na 59. mjestu (2,80), Albanija na 67. mjestu (2,93), Makedonija na 69. mjestu (2,95), Hrvatska je na 74. mjestu (3,11), Rumunija je na 125. mjestu (3,58), dok za Srbiju i Crnu Goru nema podataka za 2004. godinu, a u 2003. godini nalazila se na 149. mjestu sa ocjenom (4,28).

Samo u stabilnim ekonomskim uslovima, uz godišnji ekonomski rast (6-7% GDP), mogu se razviti pozitivne konfiguracije rasta i razvoja i u potpunosti afirmisati strategije, strukture konkurencija, uslovi faktora proizvodnje, uslovi tražnje, mreže vrijednosnih lanaca i potrebni suporti za visoku konkurentnost.

DRŽAVE JUGOISTOČNE EVROPE

Stanovništvo:	65,2 mil.
Površina:	764.705 km²
GDP:	\$ 289 mlrd.
GDP stopa rasta:	3,8%
GDP po glavi stanovnika:	\$ 4.432
Izvoz:	\$ 96,5 mlrd.
Uvoz:	\$ 125,4 mlrd.
Strane investicije:	\$ 3,4 mlrd.
Kategorija:	uglavnom neslobodne - (bez Srbije i Crne Gore) ocjena 2,98

Indeksi Ekonomske Slobode po godinama

TABELA 1

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Albanija	3,70	3,60	3,70	3,50	3,30	3,35	3,10	2,93
BiH	4,70	4,70	4,40	4,00	3,90	3,80	3,30	3,16
Bugarska	3,60	3,49	3,35	3,28	3,28	2,23	2,98	2,74
Grčka	2,89	2,88	2,69	2,69	2,84	2,79	2,80	2,80
Hrvatska	3,65	3,60	3,50	3,45	3,40	3,15	3,11	3,00
Makedonija	n/a	n/a	n/a	n/a	3,25	3,25	3,04	2,95
Slovenija	3,00	2,90	3,00	2,90	3,10	2,85	2,75	2,64
Srbija i Crna Gora	n/a	n/a	n/a	n/a	4,05	4,28	n/a	n/a
Rumunija	3,21	3,20	3,20	3,59	3,78	3,71	3,66	3,58

Izvor: Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2005" The Heritage Foundation i Wall Street Journal

Indeksi Ekonomske Slobode po oblastima u 2005. godini

TABELA 2

	Albanija	BiH	Bugarska	Grčka	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija i Crna Gora	Rumunija
Trgovinska politika	4	3	2	2	4	4	2	n/a	3
Fiskalna opterećenja	2,8	2,6	2,4	4	3	2	3,4	n/a	3,3
Intervencija vlada	2,5	2,5	2,5	2	2,5	3,5	2,5	n/a	2,5
Monetarna politika	1	1	2	2	1	1	3	n/a	5
Strana ulaganja	2	4	3	3	3	3	3	n/a	4
Banke i finansije	3	2	2	3	2	2	3	n/a	3
Plaće i cijene	2	3	2	3	3	2	2	n/a	3
Vlasnička prava	4	5	4	3	4	4	3	n/a	4
Ragulativa	4	5	4	3	4	4	2	n/a	4
Neformalno tržište	4	3,5	3,5	3	3,5	4	2,5	n/a	4
Ukupno	2,93	3,16	2,74	2,8	3	2,95	2,64	n/a	3,58

Izvor: Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2005" The Heritage Foundation i Wall Street Journal

5. ANALIZA KONKURENTNOSTI BiH U ODNOSU NA ZEMLJE JUGOISTOČNE EVROPE

Područje Jugoistočne Evrope obuhvata devet država, čija površina iznosi 764.705 km² na kojem živi 65,3 miliona ljudi. Okružuju ga Crno, Egejsko, Jonsko i Jadransko more. Granica tog područja je 2/3 morska, a 1/3 kopnena. Ekonomska snaga može se sagledati preko makroekonomskih pokazatelja tih država.

Makroekonomski pokazatelji zemljama jugoistočne Evrope

TABELA 3

	Stanovništvo	Površina u km ²	GDP u mlrd USD	Rast GDP u %	GDP per capita u USD	Izvoz u mlrd USD	Uvoz u mlrd USD	Strane investicije u mlrd USD
Albanija	3.150.000	28.748	4,0	4,7	1.278	475,8	1.400	209,0
BiH	4.112.000	51.129	6,9	3,9	1.674	1.800	3.400	321,0
Bugarska	7.965.000	110.910	13,7	4,8	1.720	9.100	11.500	451,0
Grčka	11.018.400	131.940	157,5	4,7	14.294	33.300	44.700	-607,0
Hrvatska	4.465.000	56.542	25,7	5,2	5.770	12.200	15.600	1.600
Makedonija	2.038.000	25.333	4,9	0,7	2.429	1.800	2.700	68,3
Slovenija	1.996.433	20.253	25,4	2,3	12.731	17.100	17.800	-123,6
Srbija i Crna Gora	8.160.000	102.350	14,9	4,0	1.829	1.980	3.590	475
Rumunija	22.300.000	237.500	36,0	4,3	1.614	18.800	24.700	995

Izvor: Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2005" The Heritage Foundation i Wall Street Journal

Ako posmatramo Bruto Domaći Proizvod (**GDP**) izdvaja se Grčka sa 157,5 mlrd. USD, dok **GDP per capita** je značajan u Grčkoj, Sloveniji i Hrvatskoj i iznad je prosjeka država Jugoistočne Evrope koji iznosi 4.423 USD. Ovo očito pokazuje da su ekonomski najjače države Grčka, Slovenija i Hrvatska.

Neto strane investicije u području Jugoistočne Evrope iznose 3.389 mil. USD, od čega: Hrvatska 1.600 mil, Rumunija 995 mil., Srbija i Crna Gora 475 mil., Bugarska 451 mil., BiH 321 mil., Albanija 209 mil, Makedonija 683,3 mil., Slovenija -123 mil. i Grčka -607 mil USD. Pošto se radi o neto investicijama, možemo vidjeti da jedino Slovenija i Grčka više investira izvan svojih granica, drugim riječima izvoze kapital.

U **spoljno trgovinskoj razmjeni** dominantnu ulogu ima Grčka sa 78 mlrd. USD prometa, zatim slijede Rumunija sa prometom u iznosu od 43,5 mlrd USD, Slovenija iznosu od 34,9 mlrd USD, Hrvatska iznosu od 27,8 mlrd USD i Bugarska iznosu od 20,6 mlrd USD.

Ako posmatramo **pokrivenost uvoza izvozom** možemo zaključiti da Slovenija ima najveću pokrivenost od 96%, zatim slijede Bugarska (79%), Hrvatska (78%), Rumunija (76%), Grčka (74%). I ostale države imaju ekonomski prihvatljivu pokrivenost.

Države na području Jugoistočne Evrope ostvarile su izvoza u iznosi 96,5 mlrd. USD, a **uvoza** 125,4 mlrd. USD. U međusobnoj razmjeni uočava se da na području izvoza je intenzivna razmjena prehrambenih proizvoda, a na području uvoza je ta razmjena je usmjerena ka razvijenim evropskim zemljama.

Proizvodi po SKD i države partneri u izvozu i uvozu

TABELA 4

	Glavne grane		Zemlje partneri	
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz
Albanija	Duhan, povrće, hrana, piće, tekstil i obuća, kožna galanterija	Mašine i oprema, hemikalije, električna energija, gorivo i mineralne sirovine	Italija 77,7%, Grčka 12,8%, Njemačka 5,5%, Makedonija 1,5%	Italija 34,5%, Grčka 21,7%, Turska 6,1%, Njemačka 5,6%,
Bosna i Hercegovina	Bazni metali, odjeća, drvo, industrijski proizvodi	Prehrambeni proizvodi, hemikalije, mašine i oprema, gorivo	Hrvatska 17,1%, Njemačka 15,3%, Svicarska 14,6%, Italija 12,0%	Hrvatska 17,9%, Njemačka 14,5%, Slovenija 11,3%, Italija 10,9%
Bugarska	Mašine i transportna oprema, tekstil, odjeća i obuća, sirovine, mineralna goriva	Mašine i transportna oprema, mineralna goriva, hemikalije, plastika	Italija 15,4%, Njemačka 9,5%, Grčka 9,3%, Turska 9,1%	Njemačka 14,3%, Rusija 14,3%, Italija 11,3%, Francuska 6,0%
Grčka	Hrana i piće, industrijski proizvodi, proizvodi od nafte	Prehrambeni proizvodi, industrijski proizvodi, hemikalije	Njemačka 11,7%, Italija 8,8%, UK 8,5%, US 5,7%,	Njemačka 12,9%, Italija 11,3%, Francuska 5,9%, Holandija 5,3%,
Hrvatska	Mašine i transportna oprema, hemikalije, mineralna goriva i maziva, hrane	Mašine, transportna i električna oprema, hemikalije, mineralna goriva i maziva	Italija 18,3%, BiH 14,5%, Njemačka 11,9%, Slovenija 8,3%, Austrija 7,8%	Italija 18,3%, Njemačka 15,7%, Rusija 7,4%, Austrija 6,6%
Makedonija	Željezo i čelik, rukotvorine, Hrana i piće,	Mašine i oprema, hemikalije, gorivo, proizvodi od hrane	Srbija i Crna Gora 22,1%, Njemačka 21,0%, Grčka 10,4%, Italija 7,1%, US 7,0%,	Njemačka 14,3%, Grčka 12,1%, Srbija i Crna Gora 9,4%, Rusija 6,6%,
Slovenija	Mašine i transportna oprema, hemikalije, rukotvorine, hrana i žive životinje	Mašine i transportna oprema, hemikalije, rukotvorine, mineralno gorivo i maziva,	Njemačka 19,3%, Italija 18,3%, Hrvatska 8,9%, Austrija 7,3%,	Njemačka 19,3%, Italija 18,3%, Francuska 10,0%, Austrija 8,6%, Hrvatska 3,6%
Srbija i Crna Gora	Industrijski proizvodi, hrana i žive životinje, sirovine	Mašine, transportna oprema, gorivo i maziva, industrijski proizvodi, hemikalije, hrana i žive životinje, sirovine	BiH 15,6%, Italija 14,0%, Njemačka 11,4%, Makedonija 8,7%	Njemačka 13,8%, Rusija 13,7%, Italija 10,0%, Mađarska 3,5%
Rumunija	Tekstil, sirovine, mašine i transportna oprema, gorivo i maziva	Mašine i transportna oprema, tekstil, odjeća i obuća, gorivo i maziva	Italija 24,2%, Njemačka 15,7%, Francuska 7,3%	Italija 19,5%, Njemačka 14,8%, Rusija 8,3%,

Izvor: Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2005" The Heritage Foundation i Wall Street Journal

Sada se postavlja pitanje gdje je u toj razmjeni Bosna i Hercegovina i kakva je njena stvarna ekonomska snaga i značaj. Drugim riječima, postavlja se pitanje njene konkurentne sposobnosti.

Ako uporedimo indekse ekonomskih sloboda i stvarne ekonomske pokazatelje kroz ulogu na tržištu Jugoistočne Evrope i šire, uočavamo osnovne faktore niske konkurentne sposobnosti Bosne i Hercegovine, i to:

- a. **Indeksi ekonomskih sloboda:** Nepovoljna ocjena u oblastima: Tokovi kapitala i stranih investicija (4,0), Vlasnička prava (5,0), i Zakonodavstvo (5,0); i
- b. **Politička situacija:** vladavina zakona praktično još uvijek ne postoji, prisutno je značajno miješanje politike u rad lokalnih sudova, sporo donošenje zakona prvenstveno i oblasti radnog zakonodavstva, glomazna birokratija.

Zaključak glasi:

U Bosni i Hercegovini ne postoji adekvatno institucionalno okruženje pogodno za brži ekonomski rast i razvoj.

6. INSTITUCIONALNO OKRUŽENJE KONKURENTNE SPOSOBNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Kroz Indekse ekonomskih sloboda utvrđuje se u cjelini **ocjena institucionalnog okruženja** za razvoj konkurentne sposobnosti BiH od 3,16, što znači da je uglavnom neslobodna ili da ne postoji kvalitetno institucionalno okruženje. Međutim, za Bosnu i Hercegovinu po našem mišljenju, bitne su slijedeće oblasti, a to su: trgovinska politika, fiskalna opterećanja i doprinosi, strana ulaganja, plaće i cijene, vlasnička prava i pravna regulativa. Tada bi stvarna ocjena institucionalnog okruženja konkurentne sposobnosti iznosila 3,77, što znači da je institucionalno okruženje za rast konkurentne sposobnosti u BiH uglavnom nepovoljno.

Osnovni faktor razvoja konkurentne sposobnosti u BiH je **sistem političke vlasti**. Sistem političke vlasti, prema mnogim analitičarima, karakteriše opšta nefunkcionalnost, sporost i glomaznost, što je posljedica njegovog organizacionog koncepta.

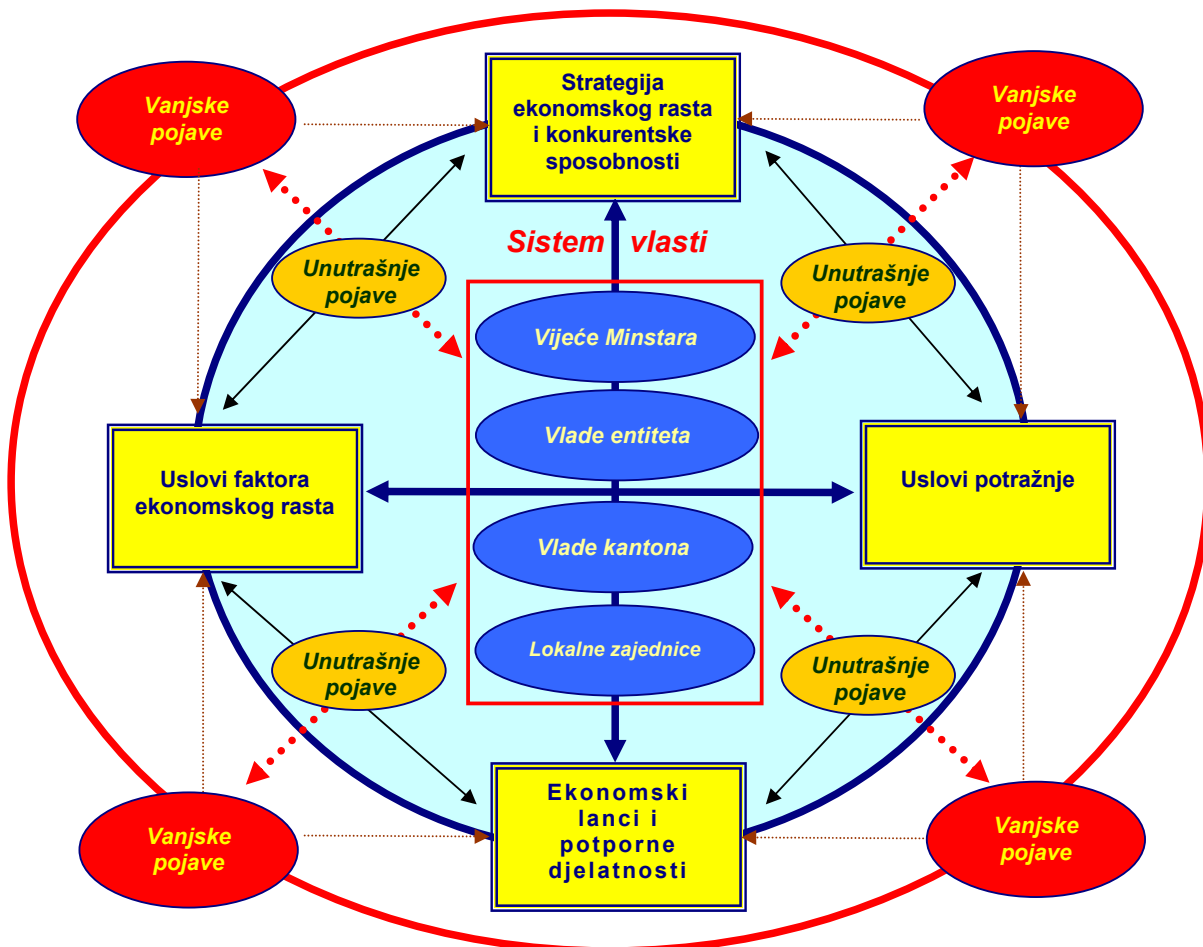
Međutim, unutar svake organizacije, pa prema tome i organizacije sistema vlasti, djeluje pet organizacionih sila, čiji je cilj podizanje ukupne efikasnosti organizacije: (1) Usmjerenost, (2) Efikasnost, (3) Stručnost, (4) Koncentričnost, (5) Inovativnost. Doduše, analitičari organizacije spominju i dvije unutrašnje organizacione sile koje nazivaju **ideološka i politička sila**.

Ideološka sila se odnosi na organizacionu kulturu i ima za cilj promovisati sistem skupnih vrijednosti sa težnjom da se osigura veći stepen organizacione kooperativnosti i konstruktivnosti, dok je politička sila suprotnosmjerna sila koja u osnovi ima destruktivan karakter sa ciljem opstruiranja formalne organizacije i postojećeg stanja kroz razne vidove neformalnog djelovanja. Možda u djelovanju ovih organizacionih sila leži i ključni problem neefikasnosti sistema vlasti u Bosni i Hercegovini.

Kada je u pitanju konkurentnost, odnosno ekonomska efikasnost ona prije svega podrazumijeva takvo institucionalno i pravno okruženje koje ima za cilj unapređenje **produktivnosti faktora ekonomskog rasta**, a to su: **sposobnost ljudi** (ponuda rada, obrazovanje, disciplina i motivacija), **prirodna bogatstva** (zemlja, energija, minerali i kvalitet okoline), **stvaranje kapitala** (tvornice, strojevi, putevi) i **tehnologija** (nauka, tehnika, menadžment, poduzetništvo). Država svoje tržište reguliše putem zakona, mjera i stimulacija.

Takođe, institucionalno i pravno okruženje utiče na podizanje **kvaliteta i uslova potražnje**, a čiji su osnovni elementi agregat potražnje u ekonomskom sistemu, kvalitet proizvoda, cijena, uslovi plaćanja, dostupnost kapitala komercijalnih banaka pod povoljnim uslovima i pravno regulisanje obligacionih i trgovinskih odnosa.

Konkurentntska sposobnost BiH

(Prema M.Porter (1990), The Comparative Advantage of Nations, London, Macmillan Press)

Paralelno sa poboljšanjem uslova potražnje, takođe se razvijaju institucionalni i pravni okviri kada **institucionalne jedinice (preduzeća)** u pojedinim industrijama stvaraju ekonomske lance i formiraju potporne djelatnosti radi realizacije strategije borbe protiv siromaštva ili, drugim riječima, strategije ekonomskog rasta i konkurentne sposobnosti BiH.

Na ekonomskom prostoru BiH usljed dinamike ekonomskih aktivnosti javlja se čitav niz pojava. Te pojave destruktivno djeluju na formalnu ekonomiju, a mogu biti vanjske i unutrašnje. Akteri tih pojava vrlo brzo se udružuju i stvaraju ekonomske lance, te formiraju potporne djelatnosti koje predstavljaju internacionalne grupe organizovanog kriminala u djelatnostima koje su zakonom zabranjene.

Naravno da **sistem vlasti** mora intervenisati prekidanjem tih tokova i razbijanjem tih internacionalnih grupa.

To operativno jezgro vlasti u BiH djeluje manje više uspješno, ali ga **sistemi pojava** čine neefikasnim. Pojave su brojne i uvijek su nečim uslovljene, većinom **kontingencijskim (situacijskim) faktorima** na koje se može uticati, ali ne u

potpunosti. Pojave su grupišu prema uslovima nastajanja, prema svojim ciljevima, metodama, učesnicima i dr. Pojave mogu biti i prirodne (poplave, požari zemljotresi), takođe mogu biti tehničko-tehnološke (havarije, prekid napajanja električnom energijom i drugim energentima) i, na kraju, mogu biti društveno-socijalne, pa i društveno-političke.

Na eliminaciju pojava ili njihovih negativnih posljedica utiče **sistem vlasti**. Ukoliko taj sistem nije efikasan ili ne djeluje na vrijeme na pojave, onda one mogu veoma negativno da utiču na kontinuitet rasta ekonomskog sistema.

Iz ovog proizilazi da je sistem vlasti u BiH **pod velikim pritiskom** neminovnih reformi i promjena institucionalnog okruženja, te svakodnevnih pojava koje mora neutralisati.

7. UMJESTO ZAKLJUČKA

Putem SWOT analize, kao strategijskog alata, možemo doći do komparativnih prednosti i nedostataka Bosne i Hercegovine u odnosu na druge države, ali i do prioriteta djelovanja vlada, gdje bi se eliminacijom otklonile prijetnje za stvaranje **SISTEMA POJAVA** koje destruktivno djeluju na ekonomski, a time i društveni sistem.

SWOT analiza BiH u odnosu na države jugoistočne Evrope

PREDNOSTI: • Realativno čista prirodna okolina i obilje pitke vode; • Proizvodnja zdrave hrane; • Mlada nezaposlena, ali školovana radna snaga; • Kvalitetni prirodni resursi; • Energetski i mineralni resursi; • Kvalitetne građevinske i saobraćajne usluge; • Turistički resursi.	NEDOSTACI: • Sporo stvaranje kapitala • Niska produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost; • Niski izvori znanja i korištenja naučno-tehnološkog napretka; • Spor proces certifikacije kvaliteta proizvoda, organizacije i zaštite okoliša; • Slaba saobraćajna infrastruktura (neefikasan sistem saobraćaja); • Velik spoljnotrgovinski debalans; • Skup i neefikasan državni aparat.
MOGUĆNOSTI: • Veliko tržište Jugoistočne Evrope (65 miliona stanovnika); • Izgradnja saobraćajne infrastrukture; • Proizvodnja i izvoz mineralnih sirovina i proizvoda, metali, čelični proizvodi i sl.; • Razvoj turističke privrede; • Izvoz usluga i radne snage; • Efikasan sistem obrazovanja • Organizacija, proizvodnja i promet iz područja kulture i umjetnosti.	PRIJETNJE: • Visoka nezaposlenost • Neodgovarajući pravni propisi (zaštita vlasničkih prava, zaštita prava iz ugovora, zaštita ljudskih prava, zaštita autorskih prava i dr); • Neefikasan tužilački i sudski sistem (npr. privatizacija); • Terorizam • Korupcija i organizovani kriminal; • Neformalna ekonomija.

Nužno je napomenuti da samo puna saradnja zemalja ukupnog regiona Jugoistočne Evrope može zajedničkim aktivnostima znatno suzbiti negativna i stalno prisutna dejstva organiziranog kriminala i nelegalne ekonomije, što čini velike prijetnje u razvoju zemalja Regiona.

Posebno je nužna saradnja zemalja Regiona, radi sprečavanja bilo kakvih terorističkih aktivnosti kroz zajedničke akcije.

8. IZVORI PODATAKA

Kao izvor podataka korištena je Publikacija "Indeksi Ekonomske Slobode 2004", The Heritage Foundation i Wall Street Journal. U publikaciji korišteni slijedeći izvori:

Ako drugačije nije naznačeno, podaci u statističkom profilu svake zemlje su za 2001 i u konstanti 1995 U.S. dolari. Kao indeks vremena proizvodnje u 2004., podaci za 2002 su bili dostupni za samo 42 zemlje: Argentina, Australija, Austrija, Belgija, Brazil, Kanada, Čile, Kina, Hrvatska, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Honk Kong, Mađarska, Island, Irska, Izrael, Italija, Japan, Litvanija, Luksemburg, Meksiko, Holandija, Novi Zeland, Norveška, Poljska, Portugal, Singapur, Slovačka Republika, Slovenija, Republika Koreja, Španija, Švedska, Švicarska, Tajvan, Turska, Velika Britanija, i Sjedinjene Države. Nekoliko slučajeva u kojima nisu bili dostupni statistički podaci označeni su sa «n/a».

Izvori za statistički profil svake zemlje uključuje sljedeće:

Populacija: procjena 2001 od strane Svjetske Banke, Online Indikatori svjetskog razvoja 2003. Za pojedine zemlje, izvor je Državna statistička agencija i/ili Centralna banka i U.S Central Intelligence Agency, Svjetska knjiga činjenica 2002. (The World Factbook 2002.)

Ukupna površina: Kopno i morsko područje, izraženo u kvadratnim kilometrima. Od U.S. Central Intelligence Agency, Svjetska knjiga činjenica 2002.

GDP: Bruto domaći proizvod – ukupna proizvodnja roba i usluga – izražena u konstanti 1995 U.S. dolari. Osnovni izvor podatka za GDP je Svjetska Banka, Online indikatori svjetskog razvoja 2003. Ostali izvori uključuju Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2003, i Profile zemlje, 2001-2002 i 2002-2003; Statistička agencija zemlje, i Državna centralna banka. Za neke zemlje, procjene GDP 2002 su bile izračunate sa primjenom realne stope rasta GDP-a 2002 prema realnim podacima o GDP-u 2001 u konstanti 1995 U.S. dolari. Podaci korišteni u ovoj kalkulaciji su od Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, Glavni ekonomski pokazatelji, Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju 2003, Međunarodni monetarni fond, Svjetske ekonomske perspektive: Rast i Institucije, april 2003; Statistička agencija zemlje; i Centralna banka države.

Stopa rasta GDP-a: godišnji procenat stope rasta GDP-a na tržištu cijena zasnovan je na stalnoj lokalnoj valuti. Osnovni izvori podataka 2001 su Svjetska Banka, Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003, i Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002 i 2003. Podaci stope rasta za 2002 su od Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, Glavni ekonomski pokazatelji, Statistička agencija zemlje, Centralna banka države, i Međunarodni monetarni fond, Svjetske ekonomske perspektive: Rast i Institucije, april 2003.

GDP po glavi stanovnika: Bruto domaći proizvod izražen u konstanti 1995 U.S. dolari podjeljeno sa ukupnim stanovništvom. Izvori za ove podatke su Svjetska Banka, Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003, Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju 2003, Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, Glavni ekonomski pokazatelji, Statistička agencija zemlje.

Glavni izvozni proizvodi: Šest do osam glavnih izvoznih proizvoda zemlje. Podaci za glavne izvozne proizvode su od U.S. Central Intelligence Agency, Svjetska knjiga činjenica 2002, Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003.

Izvoz roba i usluga: Vrijednost svih roba i ostalih tržišnih usluga. Uključena je vrijednost roba, prijevoza roba, osiguranja, putovanja i ostalih nefaktorskih usluga. Uključen je i prihod od faktora i prihod od imovine, kao i prihod od investicija, kamate i prihod od radne snage. Podaci su u konstanti 1995 U.S. dolari. Podaci 2001 su od Svjetske banke, Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003, Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003.

Ostali izvori uključuju Statističku agenciju zemlje i/ili ministarstvo za ekonomske odnose i trgovinu. Podaci neophodni za ovu kalkulaciju su od Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003.; Svjetska Banka, Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003; i Statistička agencija zemlje.

Glavni izvozni trgovinski partneri: Glavna destinacija izvoza za svaku zemlju i procenat cjelokupnog izvoza. Od Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003.

Glavni uvozni proizvodi: Šest do osam glavnih uvoznih proizvoda zemlje. U.S. Central Intelligence Agency, Svjetska knjiga činjenica 2002. i Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003.

Uvoz roba i usluga: vrijednosti svih roba i ostalih tržišnih usluga. Uključena je vrijednost roba, prijevoza roba, osiguranja, putovanja i ostalih nefaktorskih usluga. Prihod od faktora i prihod od imovine, kao što su prihod od investicija, kamate i prihod od radne snage je isključen. Podaci su u konstanti 1995 U.S. dolari. Glavni izvor podataka su Svjetska Banka i Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003. Ostali izvori uključuju Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003; Statistička agencija zemlje, ministarstvo za ekonomske odnose i trgovinu. Podaci neophodni za izvođenje ove kalkulacije su od Economist Intelligence Unit, Izvještaji za zemlju, 2002. i 2003, Svjetska Banka i Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003, i Statistička agencija zemlje.

Glavni uvozni trgovinski partneri: Glavne zemlje iz kojih uvoz potiče i procenat od cjelokupnog uvoza. Od Economist Intelligence Unit, Izvještaji zemlje, 2002. i 2003., Profili zemlje 2001-2002 i 2002-2003;

Direktno strano ulaganje (neto): Neto priliv investicija da bi se postigao trajni interes rukovodstva (10 procenata ili više od glasačkih akcija) u nekim preduzećima aktivnim u nekim ekonomijama više nego drugi ulagači. To je zbir jednakog kapitala reinvestiranog u zaradu, ostali dugoročni kapital i kratkoročni kapital što je pokazano u bilansu plaćanja. Ova serija naznačava ukupni neto; to je neto FDI u ekonomiji o kojoj se izvještava (priljevi) umanjeno za neto FDI ekonomije o kojoj se izvještava (rashodi). Podaci su u konstanti 1995 US dolari. GDP deflator za 1995 je korišten da pretvori neto FDI iz tekućih U.S. dolara u konstantu U.S. 1995 dolari. Podaci za 2001 su od Svjetske Banke, Online pokazatelji svjetskog razvoja 2003, Konferencije ujedinjenih naroda za trgovinu i razvoj, Svjetski izvještaj o investicijama 2002, Ekonomska komisija Ujedinjenih naroda za Južnu Ameriku i Karibe, Statistički godišnjak za Južnu Ameriku i Karibe, Statističke Agencije zemlje, Centralna banka države. Podaci za 2002 su iz Državne centralne banke, Statistička Agencija zemlje i Trendovi i posljedni razvoj događaja u direktnim stranim investicijama.